

“POLOVCHANKA” NAVINI MINERAL O‘G‘ITLAR BILAN OZIQLANTIRISH

Iminchayev Raxmatjon

Farg‘ona davlat universiteti o‘qituvchisi

Ma‘rufjonov Javohirbek

Farg‘ona davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: *Maqola polovchanka navli bug‘doy navini oziqlanish tartiboti haqida bo‘lib, aynan mineral o‘g‘itlar bilan oziqlanishini o‘rganilgan.*

Kalit so‘zlar: *Azot, oziqlanish, bug‘doy, unumdorlik, mochevina, makro element, mikroelement.*

Azotli oziqlantirish. Bug‘doydan mo‘l hosil etishtirishda azotli o‘g‘itlar muxim rol o‘ynaydi. Chunki azot o‘simlikdagi oqsil moddasining asosiy komponenti bo‘lib, deyarli barcha birikmalarning tarkibiga kiradi. Azotni o‘simlik asosan nitrat va amiak shaklida o‘zlashtiradi. Tuproq tarkibida chirindi qanchalik ko‘p bo‘lsa, azotli o‘g‘itlarning samaradorligi shunchalik yuqori bo‘ladi. Chunki, o‘simliklar azotning deyarli uchdan ikki qismini tuproqdagi chirindilardan, qolgan bir qismini esa azotli o‘g‘itlardan o‘zlashtiradi.

Azotli o‘g‘itlarning samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri o‘g‘itlar tarkibidagi azotning miqdorini to‘g‘ri hisobga olishdir. Masalan, ammiakli selitra tarkibida 34 % nitrat va ammiak shaklidagi sof azot mavjud. Mochevina tarkibida esa 46 % amid shaklidagi sof azot bor. Nitrofos tarkibida 23-24 %, ammofos tarkibida 9-12 % sof holdagi azot bor.

G‘allachilikdagi muhim vazifalardan biri azotli o‘g‘itlardan to‘g‘ri foydalanish, tuproq unumdorligi va o‘simlikning extiyojiga qarab vegetatsiya davomida to‘g‘ri oziqlantirishni tashkil etish hisoblanadi.

Mineral elementlar o‘simlik tomonidan bo‘lgan extiyojiga ko‘ra - makro va mikro elementlarga bo‘linadi. Makro elementlar o‘simlik tomonidan ko‘p miqdorda talab qilinadigan, o‘zlashtiriladigan elementlarga aytiladi. Bu elementlarga - azot, fosfor va kaliy elementlari kiradi. Mikroelementlarga esa o‘simlik tomonidan oz miqdorda o‘zlashtiriladigan yoki talab kilinadigan elementlarga aytiladi. O‘simlikning oziqa moddalarga bo‘lgan extiyoji mineral oziqlantirish orqali qondiriladi. Oziqlantirishda asosan mineral o‘g‘itlardan foydalaniladi. Kuzgi bug‘doy etishtirishda mineral o‘g‘itlar ichida eng ko‘p ishlatiladigani azotli o‘g‘itlar.

O‘simlikning azotli o‘g‘itlarga bo‘lgan extiyoji o‘simlikning dastlabki rivojlanish fazalaridan boshlanib, pishish fazasigacha davom etadi. O‘simlikda kechadigan barcha fiziologik jarayonlarda ishtiroq etadi. Shu tufayli kuzgi bug‘doy hosildorligi o‘simlikning azot bilan ta‘minlanish darajasiga bog‘liq.

Azotli o'g'itlarning boshqa turdagi makro o'g'itlardan farqi ularning xarakatchanligida. Bu o'g'itlar o'simlikka tez ta'sir etadi va o'simlik ta'monidan o'zlashtiriladi. O'simlik ta'monidan o'zlashtirilmagan shakllari nitrat va amiyak holatida sizot suvlariga yuvilishi yoki havoga uchib ketishi mumkin.

Azotli o'g'itlarning kuzgi bug'doy don hosildorligiga ijobiy ta'siri N.G.Malyuga (1992), O.Mirzaev, B.Azizov (2003) X.Atabaeva, P.Toreshev (2005) singari olimlarning ilmiy ishlarida o'rganildi.

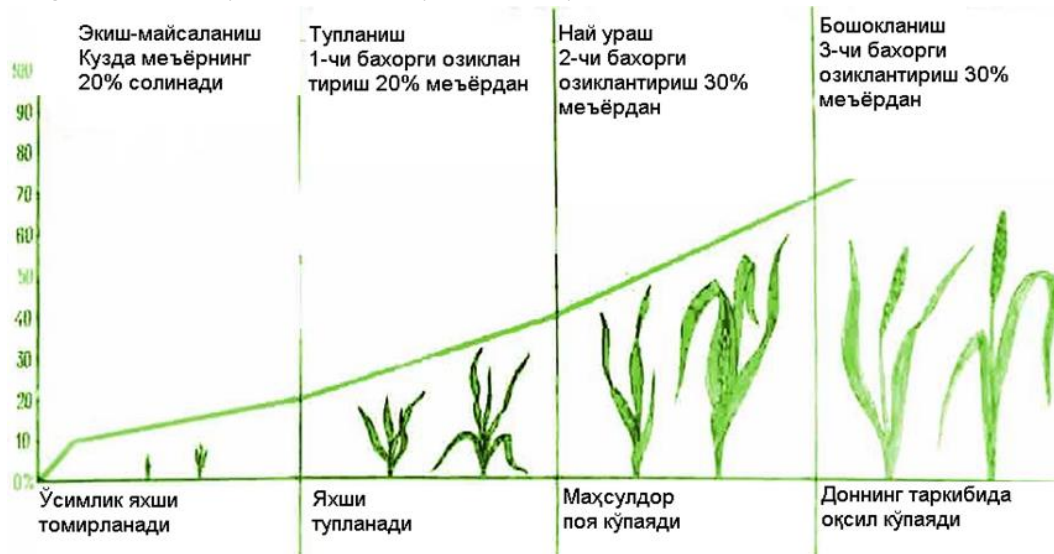
Professor N.G.Malyuga tomonidan Rossiyaning qora tuproqli erlarida olib borilgan tajribalarda, kuzgi bug'doy uchun gektariga N 200 me'yorda qo'llanilgan sharoitda tuproqning 0-100 sm qatlamidagi nitrat miqdori karayib uch barovar, 200 sm gacha bo'lgan qatlamda esa 1.7 barovar ortdi. Shuningdek nitratlarning tuproqning pastki qatlamlarga yuvilishi kuzatildi.

Erta bahorgi azotli oziqlantirish tuproqning oziqa rejimiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Bu holat azotning o'simlikning vegetativ organlari tomonidan yaxshi o'zlashtirilishi bilan izohlanadi. Tajriba natijalariga asoslanib biz kuzgi bug'doyni azotli o'g'itlar bilan ikki marta: ekishdan oldin va erba bahorda oziqlantirishni tavsiya etamiz.

B.Azizov olib borgan tadqiqot natijalariga asoslanib kuzgi bug'doyni azotli o'g'itlar bilan uch marta oziqlantirishni, ya'ni umumiy me'yorning 40% tuplanish davrida, 40 % ni nay o'rash davrida, 20 % ni gullash –hosil to'plash davrida solishni tavsiya etadi.

Professor X.Atabaeva, P.Toreshevlar tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda azotli o'g'itlarning bir qismi ekishdan oldin bo'lib berish to'liq ko'chat undirib olishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Mualliflarning ta'kidlashicha azotli o'g'itlarni organik o'g'itlar fonida solinishi azotli o'g'itlar samaradorligini sezilarli oshiradi.

A.S.Shatilov, M.K.Kayumov, N.Ataxanov, O.Mirzaev va boshqalar kuzgi bug'doydan rejalashtirilgan don hosili etishtirish uchun mineral o'g'itlardan, xususan azotli o'g'itlardan foydalanish bo'yicha ilmiy ish olib bordilar.

Kuzgi bug'doyning azot o'zlashtirish tartiboti

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Atoev B.Q. Kuzgi bug'doy navlarining tuproq sharoiti va mineral o'g'itlarga munosabati. O'zbekiston tuproqshunoslar va agrokimyogarlar jamiyatining IV qurultoy materillari. Toshkent, 2005 yil.241-243 bet.
2. Atoev B.Q. va boshqalar. Kuzgi bug'doy naychalanishining o'g'itga bog'liqligi. O'zbekiston Biologiya jurnali. 2013 yil.49-51 bet.
3. Artikova G.K. Azotli o'g'itlarni qo'llash muddatlariga bog'lik holda kuzgi bug'doyning azot, fosfor va kaliyni o'zlashtirilishi va azotni foydalanish koefitsienti. O'zbekiston tuproqshunoslar va agrokimyogarlar jamiyatining V qurultoy materillari. Toshkent, 2010 yil.199-202 bet.
4. Sotiboldiyeva G, Ma'rufjonov J, Solijonova D, Toshpo'latova Y. Kaliliy o'g'it konlari va uning ahamiyati. "Modern Science and Scientific Studies" 91-93 b
5. Sotiboldiyeva, G., Abdukhakimova, K., & Niyozov, Q. (2021). About digital mapping of biomicroelements: <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1366>. In RESEARCH SUPPORT CENTER CONFERENCES (No. 18.06).
6. Сотиболдиева, Г. Т. (2018). Фаргона вилояти кольматажланган тупрокларининг биогеокимёвий хусусиятлари ва улардан фойдаланиш.: дисс. Автореф. б. ф. ф. д.(PhD)-Т.
7. Iminchayev R.A Jo'rayeva M.M, Ismoilov M.I, Ma'rufjonov J.G' Farg'ona vodiysi sharoitida "Polovchanka" bug'doy navini oziqlanish tartibotining iqtisodiy samaradorligi «Science and innovation»
8. J.Ma'rufjonov, Solijonova D, G'iyosova Sh, Abdullayeva M (2023) Mikroelementlar va mikroo'g'itlarning qo'llanilishi. Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari
9. Исаков, В. Ю., & Иминчаев, Р. А. (2023). ВОДНО-ФИЗИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА ГИПСОНОСНЫХ ПОЧВ ЮЖНОЙ ФЕРГАНЫ. Science and innovation, 2(Special Issue 6), 748-753.
10. Иминчаев, Р. А. (2023). ЎСИМЛИК ҚОЛДИҚЛАРИДАН НОАНЪАНАВИЙ ЎҒИТ ТАЙЁРЛАШ УСУЛЛАРИ ВА ШАРОИТЛАРИ. Educational Research in Universal Sciences, 2(12), 310-314.
11. Iminchayev, R. (2022). THE NUTRITION REGIME OF THE POLOVCHANKA WHEAT VARIETY IN THE SOIL CONDITIONS OF THE SOUTHERN FERGHANA DISTRICT. Oriental Journal of Agriculture, 2(01), 11-18.
12. Rakhmatjon, I. (2022). MORAL, EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF ACQUAINTANCE OF STUDENT-YOUTH WITH NATURE. Research Focus, 1(4), 287-290.
13. Teshaboev, N., Mukimov, Z., Iminchayev, R., & Muhammadjonova, S. (2021). EFFECTS OF DEEP TILLAGE OF COTTON ROWS ON COTTON

YIELD: <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1348>. In RESEARCH SUPPORT CENTER CONFERENCES (No. 18.06).

14. Ikromjonovich, T. N., Alijonovich, M. Z., & Ahmadovich, I. R. EFFECTS OF DEEP TILLAGE OF COTTON ROWS ON COTTON YIELD.

15. Tolibjonovna, S. G. Z., & Axmadovich, I. R. (2023, November). KOLMATAJLANGAN YERLARDA BEDANI TUPROQ UNUMDORLIGIGA TA'SIRI. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 2, No. 18, pp. 54-58).

16. Tolibjonovna, S. G. Z., & Axmadovich, I. R. (2023). SO 'X, ISFAYRAMSOY SOHILLARI VA KONUS YOYILMALARI AVTOMORF SUG 'ORILADIGAN KOLMATAJLANGAN TUPROQLARIGA TAVSIF. IJODKOR O'QITUVCHI, 3(33), 230-235.